

Kanatlı Eti Sektör Raporu **Sorunları ve Çözüm Önerileri**

Samsun İl Tarım ve Orman Müdürlüğü

**T.C.
SAMSUN VALİLİĞİ
İl Tarım ve Orman Müdürlüğü**

**KANATLI ETİ SEKTÖR RAPORU
SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Burhan HEKİMOĞLU
Ziraat Mühendisi

Mustafa ALTINDEĞER
Ziraat Mühendisi

Samsun/Nisan 2019

T.C.
Samsun Valiliği
İl Tarım ve Orman M¼d¼rl¼đ¼

Kanatl¼ Eti Sekt¼r Raporu **Sorunlar¼ ve ¼z¼m ¼nerileri**

Haz¼rlayanlar

Burhan HEKİMOğLU / Ziraat M¼hendisi
Mustafa ALTİNDEğER / Ziraat M¼hendisi

Redaksiyon

İsmail DEMİR / Ziraat M¼hendisi
Dr. Ali KORKMAZ / Ziraat M¼hendisi

Bilgi ve ¼neri Desteği

Erol BAŞ / KTV Şube M¼d¼r¼
Turgut G¼LER / HSY Şube M¼d¼r¼

Kapak Tasarım ve İstatistiki Destek

Ahmet ŞENOğLU / T¼t¼n Teknoloji M¼hendisi
Canser ERGİN / Ziraat M¼hendisi

Koordinasyon ve Tarımsal Veriler Şube M¼d¼rl¼đ¼
Strateji Geliştirme Birimi Yayınıdır

Önsöz

Dünyada kanatlı eti üretimi başladığı yıllardan itibaren sürekli daha fazla üretilerek 2015 yılında diğer etlere oranla en fazla üretilen et konuma geçmiştir ve bu rakamlar her sene artarak devam etmektedir.

Dünya tavuk eti üretimi 2017 yılında %3,2 oranında artarak; 107 milyon tona ulaşmıştır. Türkiye ise 2.136.734 ton tavuk eti üretimiyle üretimde 9. sırada yer almıştır.

Türkiye kanatlı eti sektörü sahip olduğu potansiyel ve gösterdiği teknolojik gelişimler ile dünya oyuncusu olmaya her yönüyle aday bir ülke konumuyla beyaz et sektörü Avrupa ve Dünya standardını yakalamıştır.

Bugün geldiğimiz noktada; yıllık cirosu yaklaşık 5 milyar dolar olan sektörümüz, doğrudan 625 bin kişinin dolaylı olarak 3 milyon kişinin geçimini sağlamaktadır. Yoğun istihdam gerçekleştiren ve tarımı destekleyen yapısıyla Türkiye ekonomisine önemli ölçüde katma değer sağlayan sektör; piliç eti üretiminde dünyada 9'uncu, kanatlı üretiminde ise dünya ticaretinde 5'inci sırada yer almış ve 2018 yılında 2.156.687 tona ulaşmıştır.

Ayrıca Türkiye, 72 ülkeye gerçekleştirdiği ihracatla; dünya tavuk eti ticaretinde 7. sırada yer almıştır. 2017 yılında tavuk eti tüketimi ise bir önceki yıla göre %9.2 oranında artarak; kişi başına 21.4 kg ile en yüksek seviyesine çıkmıştır.

Türkiye' de kanatlı sektörü; tarım sektörü içinde alt sektör olarak AB ile rekabete girebilecek tek sektördür. Özellikle son 10 yıl içindeki gelişmeler bu sektörün bilgi ve teknolojik düzeyini AB bilgi ve teknolojik düzeyinin üzerine çıkarmıştır.

Samsun ilinde kanatlı sektöründe 270 adet Et tavuğu kümesi ve dönemsel olarak 4.868.914 adet et tavuğu bulunmaktadır. İlimiz Kanatlı et sektöründe aynı yıl 15.060.000 adet kanatlı hayvan kesilip 31.470 ton işlenerek bölgesel pazarlara sunulmaktadır.

Samsun ili kanatlı eti sektöründe avantajlı iklimsel özelliği ve aktif limanı, havayolu, demiryolu olan ve istenilen bütün özellikleri içinde bulunduran önemli yatırım merkezidir.

Ülkemizin ve Samsun İlinin kanatlı sektör ürünleri için yeni ve alternatif dış pazarlar aranarak dış pazarlarda rekabet edebilmesi için çeşitli yollardan desteklenmesi, işlenmiş ürünlerin çeşitliliğinin artırılması ve yeterli devlet desteğinin sağlanması önemlidir.

Hazırlanan bu çalışmanın başta ülkemiz ve ilimiz tarımına, ekonomisine, ilimiz üreticisine ve kanatlı sektörünün tüm taraflarına faydalı olmasını diliyorum.

Nail KIRMACI
İl Müdürü

Kanatlı Eti Sektör Raporu

1. Kanatlı Sektöründe Mevcut Durum

Kanatlı Hayvan terimi yetiştiriciliği yapılabilen tavuk, hindi, kaz, ördek, vb. türlerine verilen genel isimdir. Devekuşu, bıldırcın, sülün, keklik gibi diğer kanatlı türleri de bulunmakta ancak ülkemizde yaygın tüketimi olan kanatlı hayvanlar tavuk, hindi, kaz ve ördektir.

Yetersiz beslenen milyonlarca kişinin olduğu dünyamızda maalesef her sene gerek dengesiz beslenme gerekse açlık yüzünden insanlar ve çocuklar hastalanmakta ya da ölmektedir. Bu gerçeğin yanında dünyadaki nüfus artışı da göz önüne alındığında önümüzdeki yıllarda sağlıklı ve dengeli beslenme konusunun en önemli gündem maddesi olması kaçınılmazdır.

Doğru beslenme için insan vücudunun temel ihtiyaçlarından biri olan hayvansal proteini en ekonomik yolla karşılanması bakımından kanatlı hayvan etleri büyük önem taşıyan bir gıda kaynağıdır. Özellikle tavuk ve hindi eti içerdiği yüksek protein miktarı, vitamin ve mineral oranı, sağlıklı beslenme için hedeflenen yağ oranı düşüklüğü ve büyükbaş hayvan etine göre ekonomik oluşu sebebiyle gözde besin kaynaklarından olmuştur.

Bundan dolayı mevcut ve artan nüfusun sağlıklı ve dengeli beslenmesi için gerekli olan hayvansal protein açığının karşılanması, insanların sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi ve bunu çok uygun fiyatlı olarak gerçekleştirilebilmesinde en önemli gıda beyaz et olacaktır. Her zaman uzun vadeli projeksiyon yapan sektörümüz bu gelişimi yakından takip etmekte ve tüm yatırımlarını bu yönde yapmakta ve isim yapmış markalar olarak dünya standartları üretimiyle ülkemizin artan protein ihtiyacını karşılayacak kapasiteye ulaşmıştır.

Endüstriyel tarzda üretime uygunlukları nedeni ile kanatlı hayvanlar dünyada artan bir yaygınlıkta, görece düşük fiyatla insanlara hayvansal protein sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Yemden yararlanma oranı ve kısa üretim

Kanathlı Eti Sektör Raporu

dönemleri kanatlı hayvanların diğer çoğu çiftlik hayvanından daha ekonomik üretim yapmalarını sağlamaktadır. Diğer ülkelerdeki genel durumdan farklı olarak ülkemizde kırmızı et arzında yetersizlik olması nedeni ile entegre kanatlı eti işletmeleri hayvansal protein talebinin karşılanmasına katkıda bulunmaktadır.

Dünyada kanatlı eti üretiminde Amerika Birleşik Devletleri'nin önemli payı vardır. Ayrıca Amerika en büyük hindi eti üreticisidir. Toplam kanatlı eti üretiminde Amerika'yı izleyen Çin'in üretimi içerisinde Kaz ve Ördek eti önemli bir yer tutmaktadır. Büyük üretim hacmine rağmen Çin, yüksek nüfusu ve talebi nedeni ile halen kanatlı eti ithalatçısı durumundadır. Dünya kanatlı eti ticaretinde önemli diğer ülkeler ise Brezilya ve Fransa'dır.

Brezilya ihracatçı ülkeler arasında en düşük fiyatla piyasaya kanatlı eti sunan ülkedir. Brezilya'nın maliyetlerini düşüren etkenler arasında iklim, ucuz ve yerli mısır üretimi ve ucuz işgücü vb. sayılabilir.

Dünyada **kanatlı eti üretimi** 1990'lı yıllardan başlayarak sürekli daha fazla üretilerek 2015 yılında **diğer etlere oranla en fazla üretilen et konuma geçmiştir** ve bu rakamlar her sene artarak devam etmektedir.

2. Dünya Kanatlı Eti Üretimi

Dünya Kanatlı Eti Üretimi (Milyon Ton)

KITALAR	2000	2005	2010	2015*	2016**
AFRİKA	3,0	3,6	4,6	5,2	5,2
AMERİKA	30,1	35,9	41,8	48,2	49,4
ASYA	22,9	27,3	34,5	40,1	39,6
AVRUPA	11,9	13,2	16,1	20	20,3
OKYANUSYA	0,8	1,0	1,1	1,4	1,4
DÜNYA	68,7	81	98,1	114,8	115,8

Kanatlı Eti Sektör Raporu

Dünyada kanatlı eti üretimi 2015 yılında fazla üretilen et konumuna geçmiştir ve bu rakamlar her sene artarak devam etmektedir.

3. Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Piliç Eti Üretimi

Dünya tavuk eti üretimi 2017 yılında %3,2 oranında artarak; 107 milyon tona ulaşmıştır. Bu üretimin %17'si ABD, %13'ü Brezilya ve %12'si Çin olmak üzere toplam %42'si bu 3 ülke tarafından karşılanmıştır.

Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Piliç Eti Üretimi / Ayak Hariç (Bin Ton)

	2012	2013	2014	2015	2016
AMERİKA	16.621	16.976	17.306	17.971	18.283
BREZİLYA	12.645	12.308	12.692	13.146	13.605
ÇİN	13.700	13.350	13.000	13.400	12.700
AVRUPA BİRLİĞİ	9.660	10.050	10.450	10.810	11.070
HİNDİSTAN	3.160	3.450	3.725	3.900	4.200
RUSYA	2.830	3.010	3.260	3.600	3.750
MEKSİKA	2.958	2.907	3.025	3.175	3.270
ARJANTİN	2.014	2.060	2.050	2.080	2.100
TÜRKİYE	1.723	1.758	1.894	1.909	1.900
TAYLAND	1.550	1.500	1.570	1.700	1.780
ENDONEZYA	1.540	1.550	1.565	1.625	1.640
DİĞERLERİ	14.866	15.480	16.018	15.378	15.250
DÜNYA	83.267	84.399	86.555	88.694	89.548

USDA October 2016 Livestock and Poultry: World Markets and Trade

Kanath Eti Sektör Raporu

Türkiye ise 2.136.734 ton tavuk eti üretimiyle üretimde 9. sırada yer almıştır. 2017 yılında tavuk eti üretimi bir önceki yıla göre; ABD’de %1,7, Brezilya’da ise %5,7 oranında artmıştır. Tavuk eti üretiminde önde gelen ülkeler arasında en büyük artışın; Polonya (%15) ve Japonya’da (%10) olduğu görülmektedir.

4. Dünya Tavuk Eti Verileri (bin ton)

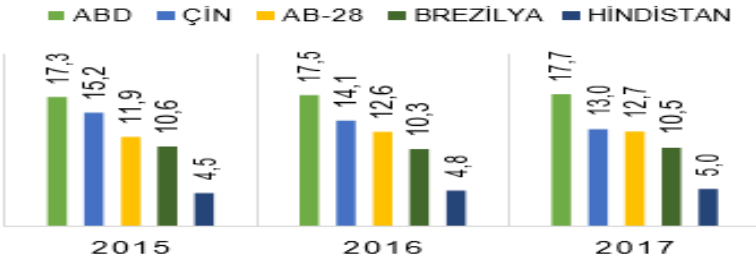
Dünya tavuk eti üretimi 2017 yılında tüketim 10.390 milyon ton ve Dünya tavuk eti ihracatı 14.477 milyon tona ulaşmıştır. Türkiye üretimde 9. sırada yer almıştır. 2017 yılında tavuk eti üretimi bir önceki yıla göre; ABD’de %1,7, Brezilya’da ise %5,7 oranında artmıştır.

	2013	2014	2015	2016	2017	Değişim (%)
Üretim	97.600	100.670	103.801	107.143	110.254	3,2
Tüketim	96.164	99.938	103.149	106.390	108.701	3,1
İthalat	11.305	12.385	12.084	12.339	12.924	4,7
İhracat	12.741	13.117	12.736	13.092	14.477	10,6

5. Tavuk Eti Tüketiminde Önemli Ülkeler

Dünya tavuk eti ihracatı 2017 yılında, bir önceki yıla göre %10,6 oranında artarak, yaklaşık 14,5 milyon ton olarak gerçekleştirilmiştir.

Tavuk eti tüketiminde önemli ülkeler (%)¹

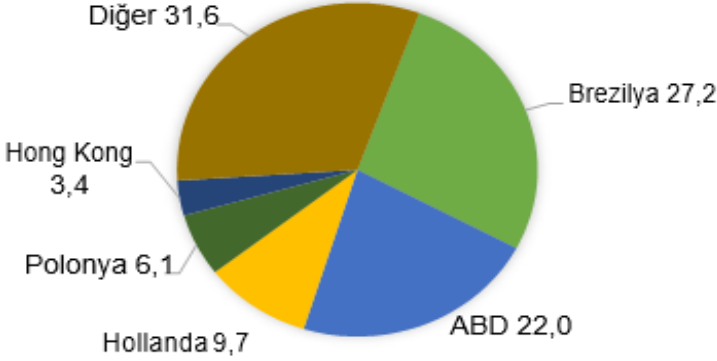

Kanath Eti Sektör Raporu

6. Ülkelere Göre Dünya Tavuk Eti İhracatı

İhracatta lider konumda olan Brezilya toplam dünya ihracatının %27,2'sini gerçekleştirirken, üretimde başı çeken ABD %22,0 ile 2. sırada yer almıştır. 2015 yılında %14,2 ve 2016 yılında %3,0 oranında azalan ihracat değeri; **2017 yılında bir önceki yıla göre %12,0 oranında artarak, 22 milyar \$'a yükselmiştir.**

Ülkelere göre dünya tavuk eti ihracatı (2017, %)

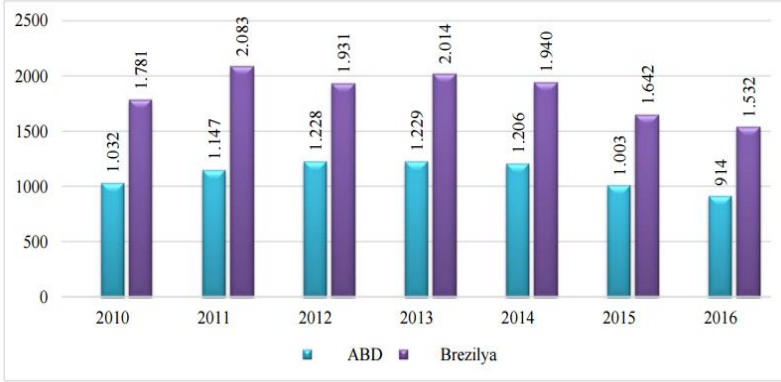
7. Dünya tavuk eti ihraç fiyatları (\$/ton)

Dünya tavuk eti ihracatında önde gelen iki ülkenin ihraç fiyatları incelendiğinde, ABD'nin fiyat avantajına sahip olduğu görülmektedir. 2016 yılında 914 \$/ton olan ABD ihraç fiyatı, bir önceki yıla göre %9, 1.532 \$/ton olan Brezilya ihraç fiyatı ise %7 oranında azalmıştır.

Dünya Fiyatları FAO Et Fiyat Endeksine göre, uluslararası et fiyatlarının 2017 yılında %9 civarında artması beklenmektedir. Kanath eti fiyatının bir önceki yıla göre %8 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2019 yılında başlıca ihracatçı ülkelerde (Brezilya ve ABD); tavuk eti ihraç

Kanath Eti Sektör Raporu

fiyatlarının artması beklenmektedir. ABD’de tavuk eti ihraç fiyatı, bir önceki yıla göre %9 oranında artarak; 1.085 \$/ton olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Brezilya tavuk eti ihraç fiyatında ise %8’lik bir artış beklenmektedir.

8. Dünya Tavuk Üretimi ve Kullanımı (bin ton)

Dünya tavuk eti ihracatında lider konumunda olan Brezilya ve ABD, Irak’ın geleneksel tavuk eti tedarikçileridir. Ancak son yıllarda Türkiye, Ukrayna ve İran ile artan rekabeti nedeniyle, bu iki ülkenin Irak pazar payları azalmıştır.

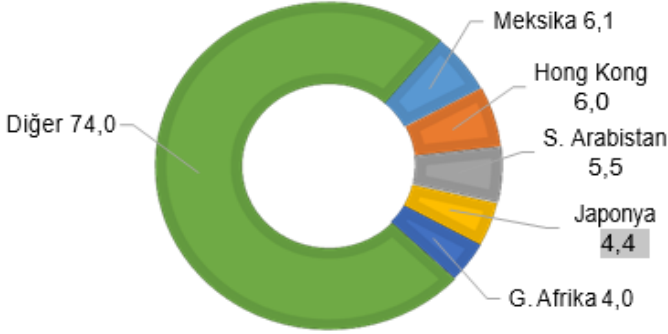
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ¹	2018 ²
ARZ									
Üretim	87.206	90.876	94.083	97.600	100.670	103.801	107.143	110.254	113.408
İthalat	10.513	11.418	11.488	11.305	12.385	12.084	12.339	12.924	13.285
Top. Arz	97.719	102.294	105.571	108.905	113.055	115.885	119.482	123.178	126.693
KULLANIM									
hracat	11.654	12.437	12.620	12.741	13.117	12.736	13.092	14.533	14.936
Tüketim ³	86.065	89.857	92.951	96.164	99.939	103.149	106.390	108.701	111.757
Top. Kul.	97.719	102.294	105.571	108.905	113.055	115.885	119.482	123.178	126.693

Kaynak: FAO, 2018 (Erişim tarihi, 04.07.2018) 1/ ithalat ve ihracat, Trade Map 2,3/TEPGE Hesaplamaları

Kanath Eti Sektör Raporu

9. Ülkelere Göre Dünya Tavuk Eti İthalatı

Ülkelere göre dünya tavuk eti ithalatı (2017, %)

10-Dünya Kişi Başı Kanath Tüketimi (kg/yıl)

Ülkeler	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ¹
İsrail	59,0	63,8	63,7	63,3	65,5	59,2	58,1	57,7	57,0	56,9	56,9
ABD	43,0	47,1	45,4	46,4	44,4	44,2	44,9	47,7	48,3	48,8	47,8
S. Arabistan	35,5	34,7	38,8	40,7	40,5	41,6	39,5	44,4	44,5	44,7	44,7
Avustralya	29,2	33,6	37,6	39,5	40,3	40,1	40,8	41,2	43,6	44,5	45,1
Malezya	27,8	33,4	39,6	40,2	40,6	41,0	41,6	41,6	41,3	41,7	41,8
Brezilya	25,8	31,3	39,3	40,7	39,9	37,8	38,0	39,4	39,6	39,9	39,9
Peru	18,7	21,1	31,2	32,6	34,8	35,4	36,0	38,5	38,4	38,2	38,3
Y. Zelanda	24,6	33,8	29,0	30,0	33,0	32,8	34,3	34,8	38,4	37,9	38,2
Arjantin	22,2	24,3	33,7	34,8	33,0	32,4	33,2	37,9	37,5	37,5	37,5
Kanada	31,2	33,1	32,9	31,8	31,5	31,9	32,7	34,1	34,8	34,9	34,7
Şili	24,0	25,9	29,0	31,5	31,5	32,1	31,7	33,0	34,7	34,8	34,8
G. Afrika	17,6	21,2	29,4	30,9	31,5	30,8	30,4	31,8	33,0	32,8	32,5
OECD	23,5	26,1	26,9	27,3	27,2	27,2	28,0	29,2	29,9	30,2	30,1
Rusya	8,8	16,8	21,6	22,5	25,6	26,4	27,4	28,3	28,5	28,7	28,9
Kolombiya	11,7	16,2	20,9	21,4	21,9	24,8	26,1	27,1	27,0	27,3	27,5
Meksika	17,8	23,2	24,4	24,8	25,0	25,2	25,6	26,4	26,5	26,6	26,6
AB-28	18,1	19,8	20,6	20,8	21,4	21,4	22,3	23,1	23,9	24,2	24,5
Ukrayna	3,9	12,1	20,8	19,6	21,6	21,4	22,1	22,4	22,2	23,2	23,7
İran	11,3	15,5	22,3	22,9	22,8	22,2	22,4	23,0	22,9	22,4	22,6
Türkiye	9,2	11,7	16,0	16,6	16,8	16,1	16,9	17,5	17,8	17,9	17,8
Kore	9,9	11,1	13,4	14,3	14,4	14,5	16,3	16,7	16,9	16,7	16,9
Uruguay	15,4	14,0	16,4	19,5	18,4	9,3	11,6	15,9	16,4	16,3	16,4
Japonya	12,2	11,5	12,7	12,3	13,1	13,1	13,5	14,0	14,1	14,3	14,5
Kazakistan	3,1	8,9	12,2	13,1	15,2	14,4	14,7	14,9	14,0	14,0	13,9
Dünya	9,7	11,1	12,8	13,1	13,2	13,2	13,3	13,7	13,8	13,9	13,8

Kaynak: OECD, 2018 (Erişim tarihi, 03.03.2018) 1/Tahmin

FAO Endeksine göre 2018 yılının ilk altı ayında et fiyatları geçen yılın aynı dönemine göre yaklaşık %1.6 artmıştır. Sığır eti fiyatları %3.7, koyun eti fiyatları %27.6 oranında artarken, kümes hayvanı fiyatları %1.6 düşmüştür.

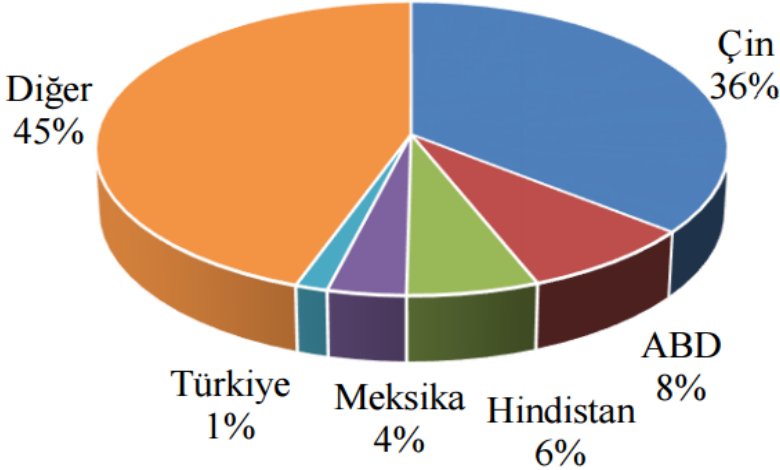
Kanath Eti Sektör Raporu

11. Dünya Yumurta Üretimi

2016 yılında dünya tavuk yumurtası üretimi bir önceki yıla göre %1.7 artmıştır. 2005 yılına göre %30 oranında artan yumurta üretimi, 2016 yılında 74 milyon tona ulaşmıştır. Bu üretimin %36'sını tek başına karşılayan Çin 26.5 milyon ton ile en önemli yumurta üreticisidir. 2018 yılında yumurta ithalat miktarının yaklaşık %4 oranında artarak 2,3 milyon tona ulaşması beklenmektedir.

Dünya yumurta ithalat değerinin 2019 yılında %2,5 oranında artarak; 3,7 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Almanya, Irak, Hollanda, Rusya Federasyonu ve Hong Kong'un en büyük yumurta ithalatçısı olacağı tahmin edilmektedir. Bu ülkeler arasında en büyük ithalat artışının Irak ve Hollanda'da olması beklenmektedir.

Dünya Yumurta Üretimi 2016

ABD ise toplam üretimin %8'lik kısmını oluşturarak ikinci büyük yumurta üreticisi konumundadır. Hindistan ve Meksika diğer önemli yumurta üreticisi ülkelerdendir. Aynı yıl **Türkiye, 1 milyon ton tavuk yumurtası (yaklaşık 19 milyar adet)** üretimi ile dünyada 10. sırada yer almıştır. Bir önceki

Kanatlı Eti Sektör Raporu

yıla göre yumurta üretiminde Çin %4, ABD %5 ve Hindistan %6 oranında artış göstermiştir.

12. Dünya Yumurta Üretimi ve Kullanımı (bin ton)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ¹	2018 ²
ARZ									
Üretim	64.241	65.498	67.097	68.501	70.117	71.946	73.890	75.460	76.936
İthalat	1.678	1.688	1.755	1.927	2.110	2.014	2.107	2.229	2.312
Toplam Arz	65.919	67.186	68.852	70.428	72.227	73.960	75.997	77.689	79.248
KULLANIM									
İhracat	1.826	1.809	1.821	1.976	2.094	2.074	1.991	2.318	2.643
Tüketim ³	64.093	65.377	67.031	68.452	70.161	71.888	73.878	75.371	76.605
Top. Kul.	65.919	67.186	68.852	70.428	72.227	73.960	75.997	77.689	79.248

Kaynak: FAO, 2018 (Erişim tarihi, 04.07.2018) 1/ tahmin (ithalat ve ihracat, Trade Map), 2,3 /TEPGE Hesaplamaları

2016 yılında ABD yumurta üretici fiyatı bir önceki yıla göre %54 oranında azalarak 1.079 \$/tona gerilemiştir. Yumurta ihracatında ilk sırada yer alan Hollanda'nın üretici fiyatı 1.026 \$/ton olup, fiyat avantajı açıkça görülmektedir. Yumurta ihracatında 2. sıradaki Türkiye'nin üretici fiyatı önceki yıla göre %7 oranında azalarak 1.640 \$/ton olarak gerçekleşmiştir.

13. Türkiye Kanatlı Et Üretimi

Türkiye'de kanatlı eti üretimi, başta tavuk eti olmak üzere, 1970'li yıllarda ağırlıklı olarak aile işletmeciliği şeklinde pahalı ve üretim kapasitesi sınırlı olarak gerçekleştirilmekte iken, 1980'li yıllarda entegre tesislerin artmaya başlaması ve sözleşmeli üretim modeline geçişle yapısal olarak değişmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda sektöre yapılan büyük yatırımlar ile birlikte 2000'li yıllarda Türkiye beyaz et sektörü Avrupa ve Dünya standardını yakalamıştır Türkiye kanatlı eti sektörü sahip olduğu potansiyel ve gösterdiği teknolojik gelişimler ile dünya oyuncusu olmaya her yönüyle aday bir ülke konumundadır. Bugün geldiğimiz noktada; yıllık cirosu yaklaşık 5 milyar dolar olan sektörümüz, doğrudan 625 bin kişinin dolaylı olarak 3 milyon kişinin geçimini sağlamaktadır.

Kanatlı Eti Sektör Raporu

Yoğun istihdam gerçekleştiren ve tarımı destekleyen yapısıyla Türkiye ekonomisine önemli ölçüde katma değer sağlayan sektör; piliç eti üretiminde dünyada 9'uncu, kanatlı üretiminde ise dünya ticaretinde 5'inci sırada yer

Türkiye' de kanatlı sektörü; tarım sektörü içinde alt sektör olarak AB ile rekabete girebilecek tek sektördür. Özellikle son 10 yıl içindeki gelişmeler bu sektörün bilgi düzeyini, AB bilgi düzeyinin üzerine çıkarmıştır. Sektör oldukça geniş işgücü istihdamı oluşturmuş, ciddi bilgi birikimi elde etmiş, en iyi üretim teknolojisi kurmuş ve en iyi örgütlenmiş tarım alt sektörümüzdür. Kesimhanelerin kalitesi açısından AB ülkeleri standartlarına ulaşan hatta bu standartları aşan kesimhaneler ülkemizde kurulmuştur.

Bu yapısı ile Türkiye kendi pazarının yanı sıra, Rusya Federasyonu, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Ortadoğu ve AB beyaz et tüketim pazarında yer almaya çalışan, bu pazarı zorlayan bir pazarlama atağı içindedir. AB'nin koymuş olduğu tüm teknik engellere rağmen, Kanatlı sektörü bu engelleri tek tek aşan, ürününe istenilen belgeleri alıp, hijyenik ve teknik açıdan kaliteli sistem oluşturmayı başarmıştır. Kanatlı sektörü büyük bir beyaz et pazarı olan ve beyaz et tüketiminde ciddi bir artış görülen BDT ülkeleri gıda pazarına ve de beyaz et fiyatları ile AB'nin Türkiye'deki kırmızı et pazarına ciddi rakip olan bir üretim sektörüdür.

Ülkemizde bu sektörün, bir tanesi hariç tamamı yerli sermayeden oluşmaktadır. Yerli sermaye, insanımızın küçük yatırım güçleri ve büyük emekleri toplanarak kurulmuştur. Kanatlı sektöründen ülkenin en büyük 500 şirketi içine giren birçok firma vardır. Bir o kadarda riskli, kırılgan, hassas, sermaye piyasası tarafından da risk payı yüksek gösterilmesine rağmen borsada işlem gören geleceği parlak bir sektördür. Türkiye'de 2017 yılında kanatlı hayvanların %64'ünü et tavuğu, %35'ini yumurta tavuğu oluşturmaktadır. Hindi, ördek ve kaz gibi diğer kanatlılar ise %1'lik kısmını teşkil etmektedir.

Kanath Eti Sektör Raporu

14. Kanatlı Hayvan Sayısı

Hayvan Adı	Mevcut Sayı
Et Tavuğu	229.506.689
Yumurta Tavuğu	124.054.810
Hindi	4.043.332
Kaz	1.080.190
Ördek	532.841
Toplam	359.217.862

Türkiye'de on yıllık bir büyümeyi takiben, tavuk eti üretimi; iç ve dış talebe bağlı olarak, 2016'da az bir düşüş göstermiştir. 2017 yılında ise bu düşüşün telafi edildiği görülmektedir. 2016 yılında, bir önceki yılın yaklaşık %1,6 altında gerçekleşen tavuk eti üretimi; **2017 yılında tarihinin en yüksek seviyesine ulaşmıştır**. Bir önceki yıla göre %13,7 oranında artan Türkiye tavuk eti üretimi; 2,1 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. **Kesilen tavuk sayısı ise %11,5 oranında artarak, 1,2 milyar adet'e ulaşmıştır**. 2017 yılında bu rekor üretimin başlıca nedenlerinin; kuş gribi kaynaklı ihracat sıkıntılarının ortadan kalkması ile ihracat talebinin artması ve yüksek seyreden kırmızı et fiyatları olduğu görülebilmektedir.

Türkiye'de 2007 yılında 1.112.000 ton olan beyaz et üretimi 8 yıl gibi kısa bir dönemde yaklaşık % 100 büyüyerek 2016 yılında 2.100.000 tona, 2017 yılında 2.136.734 tona ve 2018 yılında 2.156.687 tona ulaşmıştır.

Türkiye'de 2017 yılında üretilen tavuk etinin %19'u ihraç edilmiştir. 2018 yılı beş aylık tavuk eti ihracat miktarı 176 bin ton olup; 2017 yılı aynı dönem ihracat miktarından %19 daha fazladır. 2018 yılı ilk beş aylık ihracat değeri ise 206 milyon dolar olup; 2017 yılı aynı dönem ihracat değerinden %12 daha fazla olduğu görülmektedir.

Kanatlı Eti Sektör Raporu

2018 yılı ilk beş aylık veriler incelendiğinde; bir önceki yılın aynı dönemine göre; kesilen tavuk sayısının %6,1, tavuk eti üretiminin ise %7,5 oranında arttığı görülmektedir. Bu veriler doğrultusunda, 2018 yılının bir önceki yılı geride bırakacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye'nin 2017 yılı bölgesel dağılımına bakıldığında; et tavuğu sayısı bakımından %34 ile Doğu Marmara ve %27 ile Ege Bölgesi'nin en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Batı Marmara Bölgesi %15 ve Akdeniz Bölgesi %11 paya sahiptir. İller bazında incelendiğinde; 2016 yılında et tavuğu sayısı bakımından Bolu ilk sırada yer alırken, 2017 yılında 4.sıraya gerilemiştir. 2. Sırada yer alan Manisa ise, 2017 yılında ilk sıraya yükselmiştir.

15. Türkiye Kanatlı Eti Üretimi

Kanatlı sektörü 2018 yılında üretim fazlası, ekonomik durgunluk, sektördeki aşırı rekabet, enerji fiyatlarının yüksekliği, kenenin piknik döneminde talebi düşürmesi, alım gücünde azalma, yem fiyatlarındaki artış, ihracatta bazı sıkıntılar oluşturmuştur. Bundan dolayı üretim fazlalıkları dışındaki sorunların sektöre mal edilemeyeceğini ve yukarıda saydığımız birtakım vakaların ortaya çıkardığı geçici aksiliklere rağmen kanatlı et sektörünün büyümeye devam edeceği tahmin edilmektedir.

Sağlıklı beslenmenin temel taşlarından biri olan **hayvansal protein** ihtiyacını karşılamada, kanatlı eti, **ekonomik** olması nedeniyle de dikkate değer bir konuma sahiptir. Başka bir anlatımla, piliç eti “**sağlığa yararlı**” olduğu kadar; başka bazı protein kaynaklarına göre, “**düşük maliyetli**” de olduğu için, doğru ve sağlıklı beslenmede önemli ve stratejik bir besin kaynağıdır.

Türkiye’de kırmızı et üretiminin maliyet sorunları ve krizler nedeniyle giderek gerilemesi sonucu ortaya çıkan hayvansal protein açığı, tavuk ve hindi eti üretiminin artışı ile

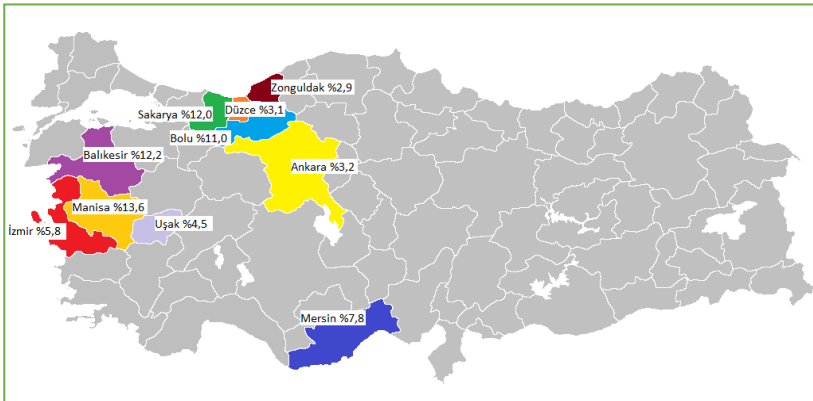
Kanath Eti Sektör Raporu

dengeleebilmiştir. Tavuk etinin, az yağlı, protein değerinin yüksek, vitamin ve mineraller açısından zengin olması ve kırmızı ete oranla fiyatının ucuzluğu sebebiyle dünya tüketimi giderek artan bir eğilim göstermektedir.

Türkiye Kanath Eti Üretimi (Ton)

	Piliç Eti	Hindi Eti	Köy ve Yum. Tavukları, Diğer Kanath Eti	Toplam
1990	162.569	500	54.190	217.259
1995	313.154	2.646	51.739	367.539
2000	662.096	23.265	57.021	742.382
2001	592.567	38.991	41.813	673.371
2002	620.581	24.582	60.043	705.206
2003	768.012	34.078	51.255	853.345
2004	940.889	46.248	58.295	1.045.432
2005	978.400	53.530	52.850	1.084.780
2006	945.779	45.750	40.250	1.031.779
2007	1.024.000	33.000	55.000	1.112.000
2008	1.161.000	35.000	57.000	1.253.000
2009	1.182.000	28.000	60.000	1.270.000
2010	1.419.000	33.000	62.000	1.514.000
2011	1.645.000	31.100	72.000	1.748.100
2012	1.716.000	45.200	80.000	1.841.200
2013	1.790.000	43.800	87.000	1.920.800
2014	1.946.000	52.800	94.000	2.092.800
2015	1.974.000	55.500	81.400	2.110.900
2016	1.958.000	50.500	93.500	2.102.000

Kaynak: BESD-BİR

Kanatlı Eti Sektör Raporu

Kanatlı eti Türkiye'nin genç nüfus yapısına sahip olduğu dikkate alındığında bu stratejik önem daha da değer kazanmaktadır. Ülkemizde bugün üretilen beyaz etin yaklaşık %80'i son derece modern tesislerde gerçekleştirilmekte olup, tesislerin çoğu gelişmiş ülkelerdeki benzerlerinden 20 yıl daha gençtir. Sektörde dünyadaki son gelişmeler yakından izlenmekte ve bunun üretime yansması çok hızlı olmaktadır.

Dünyada kanatlı eti üretimi 2015 yılında diğer etlere oranla en fazla üretilen et konumuna geçmiştir ve bu rakamlar her sene artarak devam etmektedir. Türkiye'de de kanatlı eti üretimindeki artış, diğer etlere oranla belirgin şekilde öndedir. Sektörümüz adına ülkemizdeki ve dünyadaki bu gelişmelerden dolayı mutluyuz.

Yeni yayınlanan tüketim istatistiklerine baktığımızda; nüfusun artışı ve dolaylı olarak ekonomik protein kaynağı ihtiyacı nedeniyle Türkiye'de et ürünlerine yönelik iç talep oldukça fazla artmıştır. Türkiye, tarım ve hayvancılık üretimi alanında özellikle kanatlı sektöründe oldukça iyi bir potansiyele sahiptir. Kanatlı sektörü geçtiğimiz son yirmi yılda entegre bir yaklaşım geliştirmiş olup üretim sistemlerini modernize etmiştir.

Türkiye'de 2007 yılında 1.112.000 ton olan beyaz et üretimi 8 yıl gibi kısa bir dönemde yaklaşık % 100 büyüyerek 2016 yılında 2.100.000 tona, 2017 yılında 2.136.734 tona ve **2018 yılında 2.156.687 tona** ulaşmıştır. 2017 yılında ise üretim ve ihracatta en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Ayrıca **Türkiye, 72 ülkeye gerçekleştirdiği ihracatla; dünya tavuk eti ticaretinde 7. sırada yer almıştır. 2017 yılında tavuk eti tüketimi** ise bir önceki yıla göre %9.2 oranında artarak; **kişi başına 21.4 kg ile en yüksek seviyesine** çıkmıştır.

Türkiye tavuk eti ihracatı, başta kuş gribi kaynaklı ticaret kısıtlamaları olmak üzere; komşu ülkelerdeki karışıklıklar ve nakliye sıkıntıları gibi nedenlerle; 2015 ve 2016 yıllarında azalış göstermiştir. Kötü geçen 2 yılın ardından, tavuk eti ihracat

Kanatlı Eti Sektör Raporu

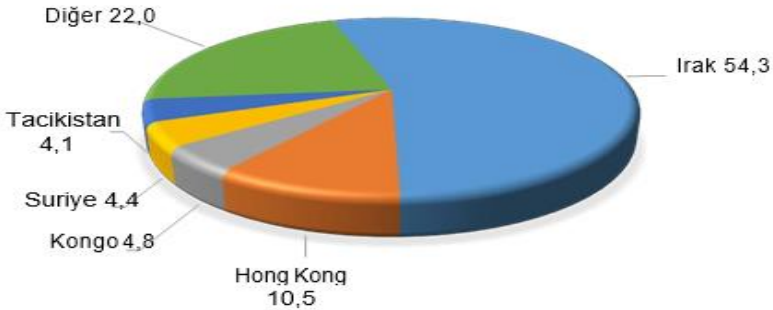
değeri; **2017 yılında bir önceki yıla göre %46.5 oranında artış göstermiştir**. 2014 yılında 634 milyon dolar ile en yüksek seviyesine ulaşmış olup, **2017 yılında 514 milyon dolar** olarak gerçekleşmiştir.

2017 tavuk eti ihracat değeri 2014 yılı seviyesine ulaşamasa da; tavuk eti ihracat miktarı 404 bin ton ile rekor seviyesine ulaşmıştır. Bu rekor ile tavuk eti ihracat miktarı; bir önceki yıla göre %28,4 oranında artış göstermiştir. Kanatlı sektöründe ihracatçı konumda olan Türkiye'nin 2017 yılında yapmış olduğu 413 bin tonluk kanatlı eti ihracatının %98'ini tavuk eti oluşturmaktadır.

16. Tavuk Eti İhracatında Önemli Ülkeler

2017 yılında gerçekleştirilen 404 bin tonluk tavuk eti ihracat miktarının; yaklaşık %54'ü Irak, %10'u Hong Kong, %5'i Kongo ve %4'ü Suriye'ye yapılmıştır. 2017 yılı tavuk eti ihracatında en büyük artış; Özbekistan, Katar, Suudi Arabistan, Kongo ve BAE'de olmuştur. Bir önceki yıla göre Türkiye tavuk eti ihracatında, Özbekistan'ın 4 katına, Katar'ın 3 katına ve Suudi Arabistan'ın 2 katına çıktığı görülmüştür. Aynı yıl Kongo tavuk eti ihracatı %50 oranında artarken, BAE tavuk eti ihracatı %49 oranında artış göstermiştir.

Türkiye'nin tavuk eti ihracatında önemli ülkeler (2017, %)

Kanatlı Eti Sektör Raporu

Bu haliyle Türkiye beyaz et sektörünün ülkemizde ve yurt dışında insanların sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenmeleri açısından sağladığı katkının son derece önemli olduğu açıktır.

Türkiye’de **2017 yılında üretilen tavuk etinin %19’u ihraç** edilmiştir. **2018 yılı beş aylık tavuk eti ihracat miktarı 176 bin ton** olup; 2017 yılı aynı dönem ihracat miktarından %19 daha fazladır. **2018 yılı ilk beş aylık ihracat değeri ise 206 milyon dolar** olup; 2017 yılı aynı dönem ihracat değerinden %12 daha fazla olduğu görülmektedir.

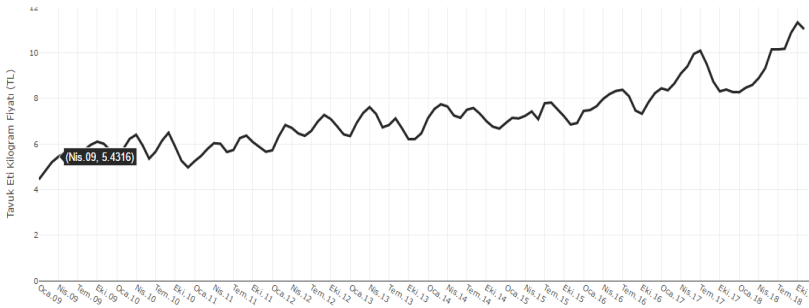
17. Yıllara Göre Ortalama Tavuk Eti Fiyatları

2018 yılı ocak ayı tavuk eti üretici fiyatı 4.43 TL/kg olup; bir önceki aya göre %2.0 oranında artmıştır. 2018 yılı Ocak ayında 4.43 TL/kg, Kasım ayında 11.34 TL/kg ve 2018 yılı ortalama tavuk eti tüketici fiyatı ise 11.03 TL/kg olmuştur.

Türkiye’de kanatlı hayvancılık sektörü üretim maliyetinin en büyük kısmını %68 oran ile yem gideri oluşturmaktadır. 2017 yılında kullanılan kanatlı yemi miktarı 8,9 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Bu yemlerin ana girdisi mısır ve soya fasulyesidir.

YILLARA GÖRE ORTALAMA TAVUK ETİ FİYATI (2009-2018)

2018 yılının Kasım ayında bir kilogram tavuk etinin ortalama fiyatı 11,03 TL'dir.

Kanatlı Eti Sektör Raporu

Mısır üretimi GTHB çalışmaları sonucu önemli artışlar göstermiş, 2017 yılında 5,9 milyon ton'a ulaşmıştır. 2017 yılında ithal edilen mısır miktarı ise 2 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Bu ithalatın %43'ü Rusya'dan, %20'si Sırbistan'dan gerçekleştirilmiştir. Soya fasulyesi üretimi için yeterli teşvikler verilmesine rağmen, 2017 yılında sadece 140 bin ton üretilmiştir. 2017 yılında ithal edilen soya fasulyesi miktarı ise 2,3 milyon ton olup, bu ithalatın %32'si Paraguay, %29'u ise Ukrayna'dan yapılmıştır. 2017 yılında mısır kullanımının %26'sı, soyanın ise %94'ü ithalat yolu ile karşılanmıştır.

18. Kanatlı Hayvancılık Sektörü Üretim Maliyetleri

Türkiye kanatlı sektörü Türkiye'de **kanatlı sektörünün en önemli ve pahalı girdisi yem olup; karma yemlerde kullanılan mısır ve soyanın büyük bölümü ithal edilmektedir.** İthalat dövizle yapılmakta ve döviz fiyatları arttıkça yem maliyeti de artmaktadır.

	2014	2015	2016	2017	2018 ²
Tavuk Eti (TL/kg)¹	5,31	5,09	5,37	6,04	5,95
Etlik Piliç Yemi (TL/kg)	1,26	1,21	1,19	1,38	1,64
FullFat Soya (TL/kg)	1,33	1,34	1,39	1,61	2,06
Mısır (TL/kg)	0,71	0,71	0,73	0,84	0,90
1 kg tavuk eti ile alınabilecek girdi miktarı (kg)					
Tavuk Eti/ Etlik Piliç Yemi	4,21	4,21	4,51	4,38	3,63
Tavuk Eti/ Soya	3,99	3,80	3,86	3,75	2,89
Tavuk Eti/ Mısır	7,48	7,17	7,36	7,19	6,61

Kaynak: YEMBİR

Kanatlı Eti Sektör Raporu

2017 yılında \$'ın TL karşısındaki yükselişi, yem ve hammadde fiyatlarında %15'in üzerinde bir artışa neden olmuştur. 2018 yılında da döviz artışı devam etmekte olup; bu durum ilk altı aylık fiyatların yükselişini açıklamaktadır.

Türkiye kanatlı hayvancılık sektörü, tavuk eti üretimi bakımından kendine yeterli olmasına rağmen; damızlık hayvan konusunda dışa bağımlıdır. Etlik piliç damızlıklarının tamamı ithal edilmektedir. Fakat **2015 yılında yurtdışından 5 adet etçi saf hat getirilerek** melezleme çalışmaları başlamış olup, **Anadolu-T adı verilen ilk yerli etçi hat** elde edilmiştir.

19-Türkiye Ülkelere göre Tavuk Eti İhracat Miktarı (ton)

Genel olarak 2018 yılının tavukçuluk sektörü açısından iç piyasada tüketimin daraldığı bir dönem olmuştur. Ancak bu dönemin rahatlatıcı, ülkemiz krizlerle birlikte krizden kurtuluş için çözüm arayışı içerisinde yeni pazarlar bulundu.

Ülkeler	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Irak	4.176	62.024	118.707	164.301	203.751	213.921	166.906	165.130	219.089
Hong Kong	4.881	18.879	20.237	24.306	40.318	44.413	38.007	30.119	42.259
Kongo	-	2.895	6.335	12.526	6.788	9.180	5.784	9.361	19.290
Suriye	-	113	647	765	23.756	19.295	17.213	12.441	17.648
Tacikistan	278	9.336	12.091	13.716	14.769	18.408	17.369	15.308	16.569
BAE	22	86	296	152	1.120	2.822	7.728	9.248	13.777
Kongo D. C.	-	1.768	4.325	5.026	7.380	11.641	9.586	7.381	11.107
Libya	-	-	9.376	12.767	10.192	11.547	15.983	10.952	10.791
Tayvan	-	-	-	-	-	-	-	-	8.566
Gürcistan	552	286	2.336	4.633	8.293	11.001	5.530	5.822	8.025
Angola	-	716	2.022	4.330	5.712	7.389	8.123	5.319	6.341
Vietnam	-	20.267	16.450	9.486	1.316	204	2.451	19.501	5.852
Katar	-	-	21	93	543	735	721	1.161	3.648
Özbekistan	3.420	1.182	3.263	3.972	1.063	1.471	367	654	2.297
S. Arabistan	-	-	-	803	762	723	769	990	1.993
Ürdün	22	269	608	678	1.475	2.603	1.007	1.190	1.983
Türkmenistan	1.123	-	63	-	-	296	114	765	1.874
Umman	-	43	143	278	459	551	707	968	1.508
Liberya	-	727	2.788	2.542	2.002	1.840	1.300	2.202	1.342
Mersin S. B.	-	-	3	-	40	198	802	2.556	1.206
Azerbaycan	6.857	7.211	8.172	6.835	6.219	4.433	2.535	3.252	938
Kuveyt	-	97	128	147	130	230	408	539	912
Ekvator G.	-	394	621	1.353	952	1.163	761	714	630
Iran	-	4.632	8.408	18.288	4.475	942	-	108	592
Gana	-	76	796	1.543	1.888	369	1.488	931	571
Diğer	23.006	7.394	16.138	11.072	14.165	31.391	28.346	7.790	4.925
Toplam	44.337	138.395	233.975	299.613	357.567	396.765	334.006	314.402	403.731

Kaynak: TÜİK, 2018 (Erişim tarihi, 01.03.2018) 0207 GTIP Tavuk eti ve sakatatı

Kanath Eti Sektör Raporu

2018 yılı yeni yeni dış pazarlara açılan önemli bir yıl olmuştur. Örneğin bugüne kadar çok uzun yıllardır alışverişimizin olmadığı Suudi Arabistan artık tavukçuluk sektörü açısından önemli bir pazar haline gelmiştir. Yine Kafkaslar ve Ortadoğu’da başka bazı ülkeler aynı şekilde yeni pazarlar haline geldi. Yakın komşu ülkelerde yaşanan iç karışıklıklar sebebiyle oralarda üretim doğal olarak daraldı ve bu ülkelere yaptığımız ihracatlar ciddi oranda artmıştır.

20. Türkiye Tavuk Eti İhracat Değeri (bin dolar)

Ülkemizin de hayvansal üretim politikalarını planlarken bu dünya gerçeğini dikkate alması gerekir. **2017** yılında kırmızı et tüketimi **14,8 kilogramdan 13,2 kilogra**ma düşerken, kanatlı eti tüketimi **23,2 kilogramdan 24,8 kilogra**ma çıkmıştır.

Ülkeler	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Irak	4.984	120.025	244.913	348.480	425.983	420.512	271.242	229.958	320.928
Hong Kong	2.294	19.093	20.039	15.181	33.018	53.371	30.961	22.742	48.795
Libya	-	-	20.428	27.722	21.136	21.513	26.709	18.202	18.128
Kongo	-	2.952	6.654	15.560	8.646	10.904	7.169	5.891	17.676
Suriye	-	64	392	899	21.677	22.248	19.201	11.298	16.532
BAE	8	183	659	323	2.790	6.058	9.850	8.172	12.833
Kongo D. C.	-	1.963	5.133	6.271	9.070	13.665	10.846	5.133	10.088
Tayvan	-	-	-	-	-	-	-	-	10.078
Gürcistan	335	242	2.395	5.022	8.920	11.550	5.467	5.893	8.359
Katar	-	-	25	309	1.882	2.468	1.785	2.175	8.105
Tacikistan	159	5.599	6.423	7.846	8.468	10.143	7.507	5.265	7.030
Vietnam	-	21.315	17.326	7.944	1.320	303	1.532	14.179	6.380
Angola	-	800	2.220	5.381	7.206	9.066	8.990	3.453	5.714
S.Arabistan	-	-	-	2.001	1.918	1.960	1.817	2.215	4.392
Umman	-	42	178	550	1.174	1.054	1.231	1.501	2.518
Ürdün	10	88	274	301	699	1.354	821	1.278	2.134
Kuveyt	-	194	274	191	421	797	1.102	1.152	1.883
Özbekistan	1.619	833	2.743	3.869	748	846	173	263	1.239
Bosna-Hersek	808	1.964	3.758	3.786	2.478	2.719	1.636	1.248	1.161
Azerbaycan	6.015	10.663	11.710	9.598	10.076	7.508	2.371	1.293	870
İran	-	9.146	18.182	42.864	10.797	2.170	-	142	851
Türkmenistan	572	-	49	-	-	292	100	276	833
Bahreyn	-	122	111	76	107	99	570	684	725
Afganistan	11	130	254	218	169	182	33	352	613
Liberya	-	525	1.444	1.644	1.776	1.177	739	883	591
Diğer	15.201	6.314	14.546	10.438	14.579	32.423	17.102	6.950	5.301
Toplam	32.016	202.257	380.131	516.472	595.059	634.382	428.955	350.601	513.757

Kaynak: TÜİK, 2018 (Erişim tarihi, 01.03.2018)
0207 G11P Tavuk eti ve sakatatı

Kanatlı Eti Sektör Raporu

1990’da 12 kilogram olan kişi başı **kırmızı ve beyaz et** tüketimimiz, **2017’de 38 kilogram** olarak gerçekleşmiştir. **2017** yılı verilerine göre **dünya ortalaması 42.6 kilogram** gelişmiş ülkeler ortalaması **78 kilogram**dır.

Toplam et tüketimimizin dünya ortalamasının altında olması üzücüdür. Türkiye'deki et açığını beyaz etin kapatabileceğini, bunun için **2025 yılında** Türkiye’de kanatlı eti tüketimini **kişi başına 32.9 kilogram** olarak hedeflenmektedir. Bu hedefi karşılamak için daha fazla bilimin yanında olmalı, teknolojik yatırımları yapmaya devam etmeli ve yeni araştırmalara daha çok bütçe ayrılmalıdır.

21. Türkiye Kanatlı Eti İhracatı

75 ülkeye ihracat yapan kanatlı eti sektörü dünya ticaretinde 5’inci sırada yer almaktadır. 2017 yılında 443.021 ton ile bir önceki seneye göre yüzde 31’lik bir artışla ülkeye giren dövize de yansıyan katkı sektörün önemli bir başarısıdır. Hala en yüksek ihracat yapılan ülkelerden biri olan Irak ancak hedefimiz her zaman olduğu gibi mevcut pazarları büyütürken yeni pazarlara da ticaret yapabilmektir.

Sektör olarak bu başarı hedeflerini yerine getirebilmesi için ilgili bakanlıklarında ihracat desteklerini artırılması çalışmaları önemli beklenti olarak görülmektedir.

2019 yılında üretimde %5-6 civarında bir artış öngörülmektedir. **İhracatta ise %11’lik bir artış** beklenmektedir. Her yıl için IPARD programı kapsamında kümes desteklerinin devam etmesi önemlidir. Hem kümes yapımına hem de modernizasyona destek verilmelidir. Ancak kümeslerin entegrelere yakın bölgelerde kurulmaları şartı aranmalıdır.

Kanatlı Eti Sektör Raporu

Türkiye Kanatlı Eti İhracatı (Ton)

	TAVUK	HİNDİ	DİĞER	AYAK	İŞLENMİŞ	TOPLAM
2000	1.806	0	0	8.683	0	10.489
2001	12.286	341	0	11.790	0	24.417
2002	6.757	464	0	12.779	0	20.000
2003	8.381	823	0	15.818	0	25.022
2004	11.096	615	0	17.339	0	29.050
2005	28.627	1.983	0	15.710	0	46.320
2006	18.812	319	0	18.971	0	38.102
2007	24.824	767	0	26.165	0	51.756
2008	47.895	1.297	0	30.660	0	79.852
2009	81.632	953	3	32.511	0	115.099
2010	104.106	1.036	0	35.232	10.870	151.243
2011	195.937	2.081	344	36.633	12.866	247.861
2012	269.032	3.737	953	31.159	21.368	326.249
2013	322.429	6.741	529	42.039	23.955	395.694
2014	353.123	8.227	264	45.464	23.466	430.544
2015	294.128	5.522	428	41.733	17.411	359.223
2016	268.231	5.535	293	49.490	13.382	336.931

aynak: İhracatçı Birlikleri

22. Türkiye tavuk eti arzı ve kullanımı (bin ton)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ¹
ARZ									
Üretim	1.444	1.613	1.724	1.758	1.895	1.909	1.879	2.137	2.195
İthalat ³	0	1	0	0	0	1	0	3	0
Top. Arz	1.445	1.614	1.724	1.759	1.895	1.910	1.879	2.140	2.195
KULLANIM									
İhracat	138	234	300	358	397	334	314	404	474
Tüketim ²	1.306	1.380	1.425	1.401	1.498	1.576	1.565	1.736	1.721
Top. Kul.	1.445	1.614	1.724	1.759	1.895	1.910	1.879	2.140	2.195

Kaynak: TÜİK ve TEPGE Hesaplamaları 1 (tahmin) ve 2/ TEPGE Hesaplamaları3/Karşı ülke tarafından reddedilen veya ticari anlaşmazlıklar vb. sebeplerle ihracattan geri dönen tavuk eti sevkiyatlarının TÜİK verilerinde "ithalat" olarak değerlendirilmektedir.

Kanatlı Eti Sektör Raporu

23. Türkiye Tavuk Yumurtası Arzı ve Kullanımı (bin ton)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ¹
ARZ									
Üretim	740	810	932	1.031	1.072	1.045	1.131	1.205	1.233
İthalat	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Top. Arz	740	810	932	1.031	1.072	1.046	1.131	1.205	1.233
KULLANIM									
İhracat	128	198	233	268	279	205	276	335	363
Tüketim ²	612	612	699	763	792	840	856	870	870
Top. Kul.	740	810	932	1.031	1.072	1.046	1.131	1.205	1.233

Kaynak: TÜİK, 2018 (GTİP: 040721; Tavuk Yumurtaları (taze) ve 040721; Tavuk Yumurtaları (diğerleri))

1/Tahmin 2/TEPGE Hesaplamaları

Ülkemizin de hayvansal üretim politikalarını planlarken bu dünya gerçeğini dikkate alması gerekir. **2017** yılında **kırmızı et tüketimi 14.8 kilogramdan 13,2 kilograma düşerken, kanatlı eti tüketimi 23,2 kilogramdan 24.8 kilograma** çıkmıştır. **1990'da 12 kilogram** olan kişi başı **kırmızı ve beyaz et tüketimimiz, 2017'de 38 kilogram** olarak gerçekleşmiştir. **2017** yılı verilerine göre **dünya ortalaması 42.6 kilogram** gelişmiş ülkeler ortalaması **78 kilogram**dır. Toplam et tüketimimizin dünya ortalamasının altında olması üzücüdür.

24. Türkiye Kişi Başına Kanatlı Eti Tüketimi

2017 yılında **kırmızı et tüketimi 14.8 kilogramdan 13,2 kilograma düşerken, kanatlı eti tüketimi 23,2 kilogramdan 24.8 kilograma** çıkmıştır. Türkiye'de beyaz et üretimi ve ihracatı artarak devam etmektedir. **2017** yılında **beyaz et üretimimiz yüzde 13 ve ihracatımız yüzde 31 artış göstermiştir**. Ülkemizde her yıl kişi başına kanatlı eti tüketimi düzenli olarak artmaktadır. **2000** yılında **10,9 kilo kişi başı tüketim miktarı 2017** yılında **24,8 kilograma** çıkmıştır.

Kanath Eti Sektör Raporu

Türkiye Kişi Başına Kanatlı Eti Tüketimi (Kg)

	<i>Piliç Eti</i>	<i>Hindi Eti</i>	<i>Köy ve Yum. Tavukları, Diğer Kanatlı Eti</i>	<i>Toplam</i>
1990	2,87	0,01	0,78	3,66
1995	5,02	0,04	0,83	5,89
2000	9,74	0,34	0,84	10,92
2001	8,51	0,57	0,61	9,69
2002	8,95	0,35	0,88	10,17
2003	11,01	0,48	0,74	12,23
2004	13,40	0,66	0,84	14,90
2005	13,61	0,74	0,76	15,10
2006	13,21	0,65	0,57	14,43
2007	14,17	0,46	0,76	15,39
2008	15,65	0,47	0,72	16,83
2009	15,25	0,37	0,74	16,36
2010	17,82	0,43	0,71	18,96
2011	19,50	0,39	0,68	20,57
2012	19,28	0,55	0,63	20,46
2013	19,33	0,48	0,63	20,44
2014	20,75	0,57	0,66	21,98
2015	21,06	0,63	0,58	22,27
2016	21,94	0,56	0,74	23,24

Ülkemizde yıllık cirosu yaklaşık 5 milyar dolar olan kanatlı eti sektörü, 15 bin adet kayıtlı kümes ile birlikte direk 650.000 dolaylı 3 milyon kişinin geçimini sağlamaktadır. Kısa zamanda önemli ölçüde büyüyen ve gelişen kanatlı eti sektörümüz sadece Türkiye’de değil dünyada da çok önemli bir konuma gelmiştir. Sektörün ülkemize olan katkıları her geçen sene artarak devam edeceği görülmektedir. Yüzlerce analiz ve denetimler hiç taviz verilmeden titizlikle yapılmaktadır. 75 ülkeye ihracat yapan kanatlı eti sektörü dünya ticaretinde 7’inci sırada yer almaktadır.

Kanath Eti Sektör Raporu

Türkiye, **piliç eti üretiminde dünyada 8'inci sıradadır**. Sektörde, 2017 yılında yaklaşık 2,2 milyon ton piliç eti, 54 bin ton hindi eti ve diğerleri olmak üzere toplamda yaklaşık 2,4 milyon ton kanath eti üretimi yapılmıştır. Üretim 2017 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık olarak yüzde 13 artmıştır. **2025 yılı üretim hedefimiz ise 3,47 milyon tondur**.

25. Türkiye Tavuk Eti Verileri (ton)

	2014	2015	2016	2017	Değişim (%)
Üretim	1.894.669	1.909.276	1.879.018	2.136.734	13,7
Tüketim	1.498.221	1.576.157	1.564.701	1.735.755	10,9
İthalat	317	887	85	2.752	3.137,6
İhracat	396.765	334.006	314.402	403.731	28,4
Tüketim (kg/kışı)	19,3	20,0	19,6	21,4	9,2

26. Türkiye Kanath Sektöründeki İşletme ve Kümes Sayıları

Yıllar	Kuluçkahane	Damızlık	Ticari etlik piliç	Ticari yumurtacı	Toplam	
2006	İşletme	82	238	8.899	1.304	10.523
	Kümes	-	1.445	11.020	3.284	15.749
2007	İşletme	81	248	8.919	1.195	10.443
	Kümes	-	1.507	11.263	3.289	16.059
2008	İşletme	81	247	8.948	1.075	10.351
	Kümes	-	1.548	11.543	3.059	16.150
2009	İşletme	90	274	8.827	1.078	10.269
	Kümes	-	1.586	11.350	3.120	16.056
2010	İşletme	79	277	8.908	1.072	10.410
	Kümes	-	1.657	11.623	3.162	16.442
2011	İşletme	79	276	9.164	1.042	10.561
	Kümes	-	1.769	12.227	3.044	17.040
2012	İşletme	78	302	9.403	1.050	10.900
	Kümes	-	1.949	12.852	3.243	18.044
2013	İşletme	80	322	9.444	994	18.840
	Kümes	-	2.086	13.505	3.103	18.694
2014	İşletme	80	341	9.782	1.046	11.328
	Kümes	-	2.237	14.360	3.141	19.738
2015	İşletme	75	354	9.676	1.113	11.296
	Kümes	-	2.390	14.415	3.229	20.034
2016	İşletme	62	357	7.834	1.698	10.017
	Kümes	-	2.351	12.534	3.616	18.501

Çaynak: GTHB, 2018

Kanath Eti Sektör Raporu

27. Türkiye ve Dünya Üretici Fiyatları (\$/ton)

Tavuk Eti								
Ülkeler	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Brezilya	972	1.453	1.958	2.097	2.528	2.658	1.981	1.422
ABD	1.329	1.489	1.386	1.544	1.810	1.927	1.597	1.467
Hollanda	1.113	1.337	1.567	1.491	1.568	1.508	1.241	1.192
Polonya	1.231	1.541	1.814	1.718	1.775	1.700	1.345	1.226
Hong Kong	2.694	3.793	3.689	4.701	4.967	6.614	6.858	8.206
Belçika	1.342	1.586	1.800	1.652	1.750	1.693	1.384	1.325
Almanya	1.192	1.970	2.301	2.143	2.319	2.279	1.855	1.675
Türkiye	1.809	3.272	3.226	3.012	2.804	2.705	2.420	2.242
İngiltere	1.318	1.624	1.719	1.788	1.834	1.855	1.689	1.505
Fransa	1.489	1.847	2.193	2.068	2.266	2.108	1.706	1.685
Yumurta								
Hollanda	685	1.104	986	1.574	1.164	1.218	1.167	1.026
Türkiye	1.809	2.141	2.543	2.520	1.968	1.846	1.759	1.640
Polonya	1.012	1.158	1.098	1.787	1.375	1.401	1.102	932
Almanya	1.316	2.507	2.708	2.127	1.656	1.577	1.405	1.277
ABD	490	985	1.362	1.404	1.533	1.759	2.322	1.079
Çin	674	-	1.345	1.260	1.359	1.091	911	986
İspanya	1.495	1.616	1.787	2.436	1.757	1.755	1.493	1.281
Malezya	1.012	1.500	1.688	1.619	1.745	1.797	1.494	1.326
Belçika	576	1.031	571	958	632	678	643	511

Kaynak: FAOSTAT, 2011. (Erişim tarihi, 05.04.2018)

Gıda İşletmeleri

Gıda İşletmeleri Sayısı (Ocak 2019)	
Onay Kapsamındaki İşletme sayısı	Onay Almış İşletme Sayısı
Süt işleme Tesisi	2.223
Süt Toplama Merkezi	6.141
Kırmızı Et Kesimhanesi	455
Kanath Eti Kesimhanesi	63
Et Parçalama ve İşleme Tesisi	1.950
Su Ürünleri	227
Hayvansal Yan Ürün (işlenmiş mesane, bağırsak ve iškembe işleyen işletmeler)	132
Yumurta ve Ürünleri	1410
Toplam	12.601
Kayıt Kapsamındaki İşletmeler	
Üretim Yeri	74.695
Satış Yeri	317.070
Toplu Tüketim Yeri	271.967
Toplam	663.732
Kayıt ve Onay kapsamında toplam 676.333 gıda işletmesi bulunmaktadır.	

Kanatlı Eti Sektör Raporu

Yem İşletme Tipi	İşletme Sayısı (Adet)
Karma Yem Üreten İşletmeler	655
Kendi Yemini Üreten İşletmeler	672
Yem Katkı Premiks İşletmeleri	188
Rendering İşletmeleri	79
Perakende Yem Depolama ve Satış Yeri	13.144
Kedi-Köpek Maması ve Çiğneme Ürünü Üreten İşletmeler	40
Blok Mineral Yem (Yalama Taşı) Üreten İşletmeler	24
Toplam	14.802

Türkiye’de kanatlı sektörü tablosuna bakıldığında 5 milyar dolarlık bir pazar hacmi ile karşılaşıyor. 230 milyon civarında kanatlı hayvanın bulunduğu sektörde, 63 adet kanatlı hayvan kombinesi, 21 adet entegre tavuk üretim tesisi ve pek çok da küçük tesis faaliyet göstermektedir. Yumurta işletmeciliği konusunda ise faaliyet gösteren 5 bin civarında işletme bulunmaktadır. İzmir bölgesi, Adapazarı, Bolu ve Balıkesir’in Bandırma ilçesi ve çevresi kanatlı sektörün merkezi konumunda yer almaktadır. Keskinöğlü, CP Piliç, Banvit, Beypiliç, Abalıoğlu, Erpiliç, Şekerpiliç, Şenpiliç, Gedikpiliç, EgeTav ve Pakpiliç gibi işletmeler ise sektörde üretim yapan büyük entegre tesisler olarak öne çıkmaktadır.

28. Samsun İli Kanatlı ve Beyaz Et Sektörü

Ülkemizde Kanatlı eti sektöründe üretim tesisleri, iklimsel şartların uygun olduğu, ham maddelerin boşaltıldığı ve aynı zamanda büyük tüketim alanlarına da yakın olan limanların civarında yani ülkemizin batı ve kuzey bölgelerinde gelişmiştir. SAMSUN ili kanatlı eti sektöründe avantajlı iklimsel özelliği ve aktif limanı, havayolu, demiryolu olan ve istenilen **bütün özellikleri içinde bulunduran önemli yatırım merkezidir.**

Kanath Eti Sektör Raporu

29. Samsun Kanath Hayvan Sayıları (TÜİK, 2018)

Cinsi	Samsun	Türkiye	Türkiye'deki Payı (%)
Et Tavuğu	1.219.040	229.506.689	0,53
Yumurta Tavuğu	1.487.339	124.054.810	1,20
Hindi	16.098	4.043.332	0,40
Kaz	33.682	1.080.190	3,12
Ördek	22.492	532.841	4,22
Toplam Kanath Hayvan	2.778.651	359.217.862	0,77

Samsun ilimizde beyaz et sektöründe entegre tesis olarak **Ay-Tur** (YeşilKüre Organik, AY-Pİ) **tavukçuluk ve Yemsel Tavukçuluk Hayvancılık Yem Hammaddeleri Sanayi Ve Ticaret A.Ş.** (Köytür) üretim yapmaktadır. Samsunda beyaz et sektöründe faaliyet gösteren **YeşilKüre Organik, AY-Pİ tavukçuluk ve Yemsel Tavukçuluk Hayvancılık Yem Hammaddeleri Sanayi Ve Ticaret A.Ş.** (Köytür) doğrudan ve dolaylı olarak İlimizde önemli bir istihdam kapısıdır. Sektörde direk çalışanın yanı sıra nakliye, yem, esnaf ve yan sanayi çalışanları başta olmak üzere Samsun'da oldukça büyük oranlarda ekilip yetiştirilen tarım sektörü çalışanlarının ürettiği mısır ve soyanın alıcısı konumundadırlar. **Samsun ilindeki 2018 yılında** kanath et sektöründe modern üretim tesislerinde 15.060.000 adet kanath hayvan kesilip 31.470 ton işlenerek ve ayrıca 1.487.339 adet yumurta tavuğu 203.920 bin adet yumurta üreterek bölgesel pazarlara sunulmaktadır.

30. Kanath Hayvan Ürünleri

Ürünler	Ülke	Samsun
Kesilen tavuk (Bin adet)	1 228 544	15.060
Tavuk eti (Ton)	2 156 687	31.270
Tavuk yumurtası (Bin adet)	19 643 711	226.899

Kanatlı Eti Sektör Raporu

31. Samsun İli Kanatlı, Beyaz Et ve Yumurta İstatistikler

Kanatlı et üretiminin çoğunluğu yurt içinde tüketilirken ihracat sınırlı oranda da yapılıyor. Kanatlı hayvan sektörünün önemli bir potansiyeli mevcuttur ve tarım sektörü ile ekonominin önemli bir parçasıdır. Kanatlı hayvan sektörü, 2018 yıllarında değişimli olarak 5 milyar \$'lık pay ile Türkiye ekonomisinde önemli bir role sahip olmuştur.

Ülkemizde yılda ortalama olarak üretilen 19 milyar adet yumurta da dikkate alındığında, sektörün ülkenin bir numaralı hayvansal protein kaynağı durumuna eriştiğini söylemek mümkündür. **Türkiye'nin hayvansal protein açığını kapatmada en etkili çözüm tavuk eti ve yumurta üretimidir.** Bilindiği üzere **kanatlı eti ve yumurta ülkemiz insanların dengeli beslenmeleri için stratejik öneme sahiptir.**

Samsun	Sayı	Miktar/ton
Et Tavuğu/dönem	4.868.914	-
Yumurta Tavuğu	1.190.258	-
Hindi	12.831	-
Kaz	28.950	-
Ördek	25.119	-
Beyaz Et (ton)	15.060	31.270
Yumurta (1000 ad)	226.899	226.899

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ayrıca sağlıklı beyaz et için bir çok entegre işletme ile “**Sağlıklı Tavuk Bilgi Platformu**” girişimini oluşturmuştur. Bu girişim, sağlıklı beyaz et tüketimi, doğru ve gerçek konuların kamuoyuna sunulmasının sağlanması amacıyla medya ile ve yetkililerle irtibata geçmek amacıyla tasarlanmıştır. Sektörde **kanatlı hayvan ürünlerinin markalanması** yolunda bir hareketlenme olmuştur. Kanatlı hayvan yoğunluğu açısından ülke Doğu ve Batı diye ikiye bölünebilir. **Kanatlı hayvan endüstrisi**, genel

Kanatlı Eti Sektör Raporu

olarak ülkenin Kuzey ile Batısında yoğunlaşmıştır. Bu dağılımın demografik ve iklimsel sebepleri de bulunmaktadır. Bu bölgeler **insan nüfusunun yoğun olduğu bölgelere yakındır** ve daha fazla demografik tüketici profiline sahiptir.

Üretim tesisleri, ham maddelerin boşaltıldığı ve aynı zamanda büyük tüketim alanlarına da yakın olan limanların yakınında gelişmiştir. SAMSUN ili de bu özellikleri içinde bulunduran önemli yatırım merkezidir. Ulusal üretimin %45'i Marmara Bölgesi'nde; %13,6'sı Ege Bölgesinde ve %23'ü de Orta ve Batı Karadeniz Bölgesi'nde gerçekleşmektedir.

Samsun ilinde kanatlı sektöründe 270 adet Et tavuğu kümesi ve dönemsel olarak 4.868.914 adet et tavuğu bulunmaktadır. Bu tavukların bir kısmı 100 günde yetiştirilen Organik et tavuğudur. Ayrıca Samsun ilinde kanatlı sektöründe 120 adet yumurta tavuğu kümesi ve 1.190.258 adet yumurta tavuğu bulunmaktadır. Bu tavukların önemli bir kısmı organik yumurta tavuğudur.

32. Samsun ve Türkiye Kümes Sayıları - 2018

	Kümes Sayısı	Tavuk Sayısı
Et Tavuğu Kümesi	270	4.868.914
Yumurta Tavuğu Kümesi	120	1.190.258

Sektör firmalarının Samsun'da bulunmalarının avantajı, tavuk yeminde kullanılan birçok hammaddenin bölgede üretilebilme şansının olmasıdır. Türkiye'deki soya ve mısır büyük üretim alanlarından üretim yeri Samsun'dur. Tavuk yeminde önemli bir ölçüde kullanılan mısır üretiminde de Adana'dan sonra gelmektedir. Ancak bölgedeki sürekli nemin varlığı, ekimi yapılan mısırın kurutulmasında problem yaratmaktadır. Dolayısıyla tavuk yemi için kullanılan buğday ve mısır üretimi çok sınırlıdır. Firmalar kendi yemlerini üretmeye başlamış ve yumurta sektörünü de destekliyor olsalar

Kanatlı Eti Sektör Raporu

da, bölgedeki çoğu işletmenin ölçeği küçük olduğundan bu avantajla beraber maliyetleri de artmaktadır.

Firmaların bölgede bulunmalarının bir diğer avantajı da şüphesiz ithalat ve ihracat durumunda liman unsurunun bulunmasıdır. Eğer yem dışarıdan getirilecekse, limanın varlığı firmalara büyük bir kolaylık sağlamaktadır çünkü iç piyasadan temin edilen hammadde nakliye bedellerini artırmakta ve firmalara maliyet açısından bir dezavantaj getirmektedir. Burada bulunan firmaların bir diğer avantajı da tesislerinin entegre, arazi şartlarının üretime uygun ve burada ileriye dönük sanayi çalışmalarının olmasıdır.

Yemi kendileri üretmekte ve kanatlı hayvanları kendi kesimhanelerinde işleyip, son ürün haline getirebiliyorlar. Bu firmalar burada damızlık ve kuluçkahaneleri de içinde barındırmaktadır. Ayrıca bu yapı ile ilgili başka bir avantaj da buradaki ürünlerin soğuk hava depolarında stoklanmadan taze olarak müşteriye sunulmasıdır.

33. Samsun İli Hayvansal Ürün Üretim Miktarı 2018

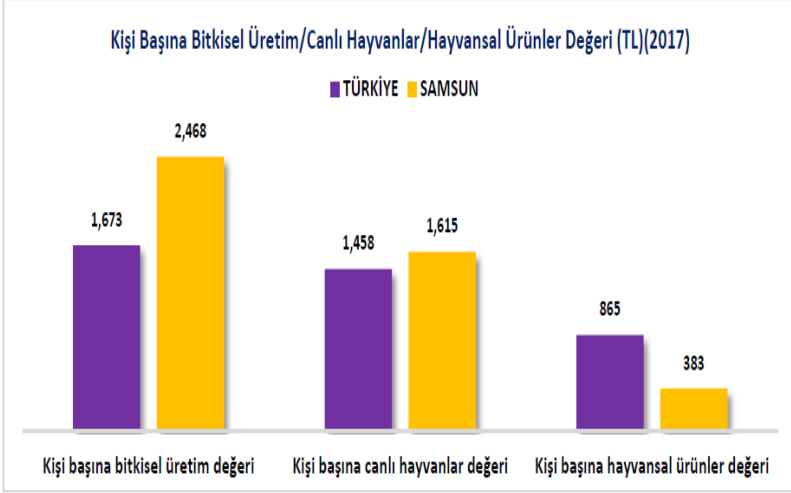
Hayvansal Ürün Adı	Üretim Miktarı	Birimi	
Beyaz Et	31.270	Ton	
Yumurta	227	milyon	
Bal	989	Ton	
Kırmızı Et	Sığır Eti	10.933	Ton
	Koyun Eti	423	Ton
	Toplam	11.356	Ton
Süt Üretimi	549.233	Ton	

34. Samsun İli Üretim Değeri

Samsun ili, 2017 yılında 3 Milyar 240 Milyon 624 Bin TL *bitkisel üretim değeri* ile 11'inci sırada, 2 milyar 121 Milyon 130 Bin TL *canlı hayvanlar değeri* ile 16'nci sırada,

Kanatlı Eti Sektör Raporu

502 Milyon 771 Bin TL *hayvansal ürünler değeri* ile 21'inci sıradadır.

2016 yılında Samsun, 2 Bin 468 TL *kişi başına bitkisel üretim değeri* ile 31'inci sırada, Bin 615 TL *kişi başına canlı hayvanlar değeri* ile 49'uncu sırada, 383 TL *kişi başına hayvansal ürünler değeri* ile de 53'üncü sıradadır.

35. Samsun İli Kanatlı Kesimhaneleri

Samsun ilinde kanatlı sektöründe **iki adet kesimhane** bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi kavak ilçesinde **Yemsel Tavukçuluk Hayvancılık Yem Hammaddeleri San.Tic. A.Ş.** diğeri Alaçam ilçesinde **Aytur Tavukçuluk (Ay-Pi, YeşilKüre)** kesimhaneleridir. **Yemsel Tavukçuluk Hayvancılık Yem Hammaddeleri San.Tic. A.Ş.** kesimhanesinde 2018 yılında kesilen tavuk sayısı 12.685.186 adet olup toplamda 30.126 ton üretim olmaktadır. Bu et tavuklarının karkas ağırlığı ortalama 2.37 kg'dır.

Kanath Eti Sektör Raporu

S.N	Samsun Kesimhane Adı	2018		
		Kesilen Kanath Hayvan Sayısı	Kesilen Kanath Karkas Ağırlığı	Kesilen Kanath Ortalama Karkas (kg)
1	Yemsel Tavukçuluk Hayvancılık Yem Hammaddeleri San.Tic. A.Ş.	12.685.186	30.126.628	2,37
2	Aytur Tavukçuluk	517.949	1.143.402	2,20
TOPLAM		13.203.135	31.270.030	2,29

Aytur Tavukçuluk A.Ş. (Ay-Pi, YeşilKüre) kesimhanesinde 2018 yılında kesilen tavuk sayısı 517.949 adet olup toplamda 1.143 ton üretim olmaktadır. Bu organik et tavuklarının karkas ağırlığı ortalama 2.20 kg'dır.

Kesimhane ve Kümeslerde Kapasite kullanımı

Kesimhane ve yetiştirme kümeslerinde **2017 yılı kapasite kullanım oranı yaklaşık %87'**dir. 2017 yılında yumurta kümeslerinin kullanılan kapasitesi %83 olarak tahmin edilmektedir. Ülkemizdeki **etçi işletmelerin %72,6'sını 5000 adet/devre kapasiteli** işletmelerden oluşmaktadır. Broiler üretiminde yaygınlaşan entegrasyon **üretimin %86' sını sözleşmeli sistem içinde** gerçekleştirmekte ve modern kesimhanelerde kesilen piliçler, entegre çalışan firmalar aracılığı ile pazara sunulmaktadır.

Yurtiçi tavuk eti satışının **%68'ini bütün tavuk, %32'ini parça tavuk** eti oluşturmaktadır. **Parça tavuk eti satışının %72'i but göğüs, %11'i taşlık, %6'sı boyun, %6'sı kanat ve %5'i fileto** şeklinde gerçekleşmektedir. Diğer taraftan son yıllarda ülkemizde hindi eti de ekonomik olarak üretilmeye başlanmış olup söz konusu ürün çeşitli şekillerde

Kanath Eti Sektör Raporu

işlenip satışı sunulmaktadır. Hindi etinin de ülke içinde belli bir ölçüde tüketim alışkanlığı oluşmuştur.

36. Samsun Kanath Ürün ve İşleme Tesisleri

	Sayı	Kapasite
Kanath Eti Parçalama ve İşleme Tesisi	6	95 ton/ay
Kanath Yemi Üreten İşletme	7	4.371 Ton /ay
Rendering Tesisleri	3	564 Ton /ay
Beyaz Et Depolama ve Dağıtım İşletme ve Kapasite	4	69 BG
Yumurta Paketleme Tesisi	30	125.458.600 adet/yıl

Samsun ilinde kanath sektöründe **altı adet kanath eti parçalama ve işleme tesisi** bulunmakta olup bu tesislerde ayda 95 ton ürün işlenmektedir.

Kanath Eti Parçalama ve İşleme

	Sayı	Kapasite
Kanath Eti Parçalama ve İşleme Tesisi	6	95 ton/ay

Samsun ilinde kanath sektöründe **yedi adet kanath yemi üreten işletme** bulunmakta olup bu tesislerde ayda 4.371 ton yem üretilmektedir.

	Sayı	Kapasite
Kanath Yemi Üreten İşletme	7	4.371Ton /ay

Samsun ilinde kanath sektöründe **dört adet beyaz et depolama ve dağıtım işletme** tesisi vardır.

	Sayı	Kapasite
Yumurta Paketleme Tesisi	30	125.458.600 adet/yıl

Samsun ilinde kanath sektöründe **otuz adet yumurta paketleme tesisi** bulunmakta olup bu tesislerde yılda

Kanatlı Eti Sektör Raporu

125.485.600 adet yumurta paketlenmektedir. Samsun ilimizde ayrıca **3 adet rendering tesis** bulunmaktadır.

37. Samsun Kanatlı Ürünleri İhracat

Dünya ticaretine; taze/soğutulmuş %65'lik bütün tavuk, but ve but parçaları, sakatat, hindi eti, kaz karaciğeri, diğer dondurulmuş formlar (ileri işlenmiş çeşitli tavuk/hindi parçaları, fast food ve tavukayağı) konu olmaktadır. Genel olarak Uzak Doğu, Çin Halk Cumhuriyeti, Ortadoğu, Kafkas ülkeleri ve Balkanlar bu ürün grubunda ihracatımızın yoğunlaştığı bölgelerdir.

Samsun ilimizden İhracat açısından geçmiş süreç içinde Orta Asya Türk cumhuriyetlerine bir beyaz et firmamız tarafından dış pazarın taleplerine göre bütün tavuk (taze/şoklu), ileri işlenmiş çeşitli tavuk, but ve but parçaları, sakatat (karaciğer) ve özellikle tavukayağı ihracatı yapılmıştır.

38. Ülkesel Ekonomik Katkı ve İstihdam

Sektörde yaklaşık mevcuttur. Yaklaşık **650.000 kişinin** (üretici çiftçi, sektörle ilgili esnaf, yem, ilaç, yan sanayi, nakliye, pazarlama dahil) doğrudan istihdam edildiği sektörden geçimini sağlayan insan sayısı (bu kişilerin ortalama 4-5 kişilik bir aile sahibi oldukları varsayıldığında) **yaklaşık 3 milyon** kişidir. Kanatlı sektörü şirketleri ilk 500 şirket arasında yer alarak, ülkemiz tarımı içinde en güçlü sektörlerden olduklarını göstermişlerdir.

Sağladığı istihdam ve ekonomiye katkısının önemli boyutlarda olması; sektörün zaman zaman yaşadığı sorunların çözümünün aciliyetini gözler önüne sermektedir. Bazen tüketimin durma noktasına geldiği sektör için çözüm; üretimin, kontrollü olarak gerçekleştirilen tesislerde yapılmasına, **yeni ve alternatif dış pazarlar aranarak dış pazarlarda rekabet edebilmesi için çeşitli yollardan desteklenmesine, işlenmiş ürünlerin çeşitliliğinin artırılmasına, tüketicinin bilinçlendirilmesine ve yeterli devlet desteğinin sağlanmasına** bağlıdır.

39. Kanath Etinde Üretim Kalitesi

Kanath eti üretiminde hijyenik ve teknolojik seviye AB Standartlarına ulaşmıştır. AB'den gelen teknik heyetler 6 kesimhanemizi incelemiş ve standartlara uygunluk bakımından olumlu rapor vermiştir. Bu raporda, Avrupa Birliğinin piliç eti ithalatı yapması uygun görülen üçüncü ülkeler listesine, Türkiye'nin de girdiğini ifade edilmiştir.

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın AB'ye gönderdiği "Kalıntı İzleme Planı"nın ülkemizdeki uygulamalarını incelemiştir. Laboratuarlarda ve işletmelerde tetkikler yapılmış, ilaç, hormon ve ağır metal kalıntılarının tespiti için Bakanlığın mevcut uygulamaları ile AB'ye gönderilen Kalıntı İzleme Planına uygunluk irdelenmiştir. AB Heyeti, Kalıntı İzleme konusunda sağladığı gelişmelerden dolayı Bakanlığa takdirlerini iletmiştir. İnceleme heyeti raporunda vurguladığı **"Kalıntı kontrolleri için, genel anlamda AB şartlarıyla uyumlu bir çerçeve artık mevcuttur."** ibaresiyle olumlu görüş bildirilmiştir.

40. Kanath Sektörü Sorunları ve Çözüm Önerileri

a) Biyogüvenlik Yasasının AB ile Uyumu

Sektörün en önemli sorunlarından biri Biyogüvenlik Yasası olduğunu dile getirilmektedir. Sektörünün başının ağrıması için Biyogüvenlik Yasasını, AB ile uyumlu bir mevzuat şeklinde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

İnsan Tüketimi Amacıyla Kullanılmayan Hayvansal Yan Ürünler Yönetmeliğinin (Rendering mevzuatının) 2017 yılında yürürlüğe giren hükümleri ile karasal hayvanların ve çiftlik balıklarının aynı tür hayvanlardan elde edilen rendering ürünler ile beslenmesinin yasak hale gelmesinin beraberinde birçok sorunu getirmektedir. Kanath sektörünün yemlerde kullanım dışında rendering ürünlerini değerlendirebilecekleri

Kanath Eti Sektör Raporu

yeterli alan bulunmadığı, rendering ürünlerinin kullanılmayacak olması nedeniyle hali hazırda var olan protein açığımızın daha da artacağı, bu ürünlerin değerlendirilememesi nedeniyle önemli çevre sorunlarının ortaya çıkacağı ifade edilmektedir. Olumsuzlukların önlenmesi için, Türkiye'nin bu konudaki altyapısının hazırlanmaya kadar uygulamanın ertelenmesi gerektiği, bu altyapının hazırlanması aşamasında özel sektör ile ilgili bakanlıkların beraber çalışabilmesinin önemli olduğu bütün platformlarda dile getirilmektedir.

b) Hammadde Maliyetlerinin Yüksekliği

Maliyetin %70'i yemdir. **Yem %55'ini mısır oluşturur.** Yurt içinde üretilen mısır yetersiz olduğu için, sektörün önemli ham maddelerinden biri olan **mısırdaki gümrük vergisinin sıfırlanması** talep edilmektedir.

Soya fasulyesi ve soya küspesinin tamamına yakını (%95) ithalat yoluyla temin edilmektedir. **Kanath yemlerinde ortalama %30 oranında** kullanılmaktadır.

Yem hammaddesi olarak mısırın iç Pazar fiyatlarının dış pazarlardan yüksek olması maliyetlerin yüksekliğinin en belirgin nedenidir. Son aylarda dünya mısır fiyatlarındaki beklenmeyen yükseliş iç Pazar fiyatlarıyla aradaki farkı azaltmıştır. **Yinede kalıcı bir tedbir olarak İç Pazar fiyatlarıyla dış Pazar fiyatlarını dengeye getirecek bir destekleme politikası izlenmesi gerekli** görülmektedir.

Sektörün ithalat ile temel bağımlı girdi ithalatı oluşturmaktadır. **Yem ve damızlıkların yenilenmesi amacı ile yumurta ve civciv ithalatı, yem ve aşı sektörünün temel ithal girdileridir.** Yem fiyatlarında görülen artış maliyet artırıcı bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. **Üretim maliyetinin %70'ini yem bedeli** oluşturmaktadır. **Yem içinde yer alan soya, mısır, balık unu ve premiksler** büyük oranda ithalat yoluyla temin

Kanatlı Eti Sektör Raporu

edilen hammaddelerdir. Kanatlı yemlerinde bulunan ithal hammadde oranı %85'lere çıkmaktadır.

c) Yetersiz İhracat Desteği

Ülkemiz Piliç eti ihracatçılarında **ihracat desteği ve iadesinden** ele geçen net miktarın **düşük** olması, ihracatın önündeki en büyük engellerden biridir. Oysa **ABD, Brezilya ve AB'de çok yüksek destek** uygulamaktadır. Bu yüksek destekler himayesindeki ülkelerle Türkiye kanatlı sektörünün rekabet etmesi ve ihracatını geliştirmesi mümkün değildir. **Kanatlı eti dış ticaretinin 1/3'lük kısmının pazarlandığı Ortadoğu ve Rusya Federasyonundan oluşan pazarın ortasında bulunmanın avantajını ne yazık ki maliyetlerimizin yüksekliği ve ihracat desteğinin yetersizliği sebebiyle istenilen kapasiteyle kullanamıyoruz.**

d) Enerji Maliyetlerinin Yüksekliği

Maliyetlerdeki en yüksek kalemlerden biri de enerjidir. Besicilerde kümeslerdeki uygun yaşam şartlarını sağlamak için gereken ısıtma-soğutma gibi havalandırma şartlarını üreten makineler elektrikle çalışmaktadır.

Özellikle bölgede yaşanan elektrik problemleri beslenen hayvanlarda hayati önem taşıdığından, firmalar jeneratörler kullanmaktadır. Dolayısıyla bu konudaki problemler firmaları ciddi zararlara uğratmaktadır. Kesimhanelerde ise otomasyonlu makinelerin tamamen elektrige dayalı olduğu düşünülürse, **enerjinin ürün maliyetinde çok önemli payı** olduğu görölmektedir

Akaryakıt, katı yakıt, doğalgaz ve elektrik fiyatları her geçen gün hızla artmaktadır. Kanatlı yetiştiricilerine ciddi anlamda indirimli tarifeler uygulanmak suretiyle bir rahatlama getirilmesi ve ayrıca temiz su kullanımında indirim yapılması talep edilmektedir.

41. Sonuç

- ✓ Dünyada ve Türkiye’de **kanath eti üretimi** 1990’lı yıllardan başlayarak sürekli daha fazla üretilerek diğer etlere oranla **en fazla üretilen et konumuna geçmiştir** ve bu rakamlar her sene artarak devam etmektedir.
- ✓ **Türkiye’ de kanath sektörü; tarım sektörü içinde alt sektör olarak AB ile rekabete girebilecek tek sektördür.** Özellikle son 10 yıl içindeki gelişmeler bu sektörün bilgi ve teknolojik düzeyini **AB bilgi ve teknolojik düzeyinin üzerine** çıkarmıştır.
- ✓ Büyüyen bir sektörün pek çok sorunlarla karşılaşması ve hala pek çok sorunlarının bulunması doğaldır.
- ✓ Yaşanan ve **yaşanacak sorunları ilgili kuruluşlar ve sektör birlikte** ülke yararları doğrultusunda çözeceklerdir.
- ✓ Son yıllarda dünyada kanath ürünlerinin ambalajlı satılması konusu gündemdedir. Ambalajlı satış, kesimhane sonrası oluşabilecek riskleri en aza indiriyor, hem de izlenebilirliğe büyük katkı sağlıyor. **Türkiye’de ambalajsız kanath eti satışı yasaktır.** Sektör ambalajlı üretim konusunda gerekli yatırımları yapmıştır.
- ✓ Hedeflenen üretimin gerçekleşmesinde **en önemli faktör yemdir.** Yem hammaddesi **temininde** (üretim veya ithalat) **yaşanacak her sorun**, hedeften büyük oranda sapmaya, aynı zamanda maliyetlerin artmasına neden olacaktır. İhracatta rekabetçi olmamız da imkânsızlaşacaktır.
- ✓ Yem hammaddesi temininde sorun yaşanmamasına özen gösterilmesi **birinci öncelik** karşımızda durmaktadır.
- ✓ İnsan Tüketimi Amacıyla Kullanılmayan Hayvansal Yan Ürünler Yönetmeliğinin (Rendering mevzuatının) 2017 yılında yürürlüğe giren hükümleri **Hammadde ithalatında Biyogüvenlik Kanunu** ve ona bağlı düzenlemeler nedeniyle sıkıntılar yaşanmaktadır.

Kanatlı Eti Sektör Raporu

- ✓ **Biyogüvenlik** Kanunu'nda ve ilgili diğer **yasal düzenlemelerde gerekli düzeltmeler yapılması ve AB'ne uyumlu hale getirilmesinin gerekliliğine** her kesim inanmış durumdadır. Ancak yasal sürecin uzun süreceği ve mevcut sorunları kısa zamanda çözmeyeceği de bir gerçektir. **Sorunun çözülmemesi halinde** kanatlı hayvanların beslenmesinde var olan protein ve fosfor açığının daha da artacak olmasıdır.
- ✓ Kümelerde **üretim sonunda çıkan gübreler**, topraklarımızın organik madde açığını kapatmada çok değerli bir kaynaktır.
- ✓ Gübre konusunu, doğru bir şekilde yönetemediğimiz için sürekli karşımıza sorun olarak çıkmaktadır.
- ✓ **Tarım** ve Orman Bakanlığı açısından **gübre olan bu madde Çevre ve Şehircilik** Bakanlığı tarafından **atık olarak** değerlendirilmektedir.
- ✓ Sorunun, verilecek bazı destekler ile çevreye zarar vermeyecek yeni yatırımların gerçekleştirilmesi ile çözüleceğine inanıyoruz.
- ✓ Gübrelerden, gerektiğinde önemli bir enerji kaynağı olarak da yararlanılabilmektedir.
- ✓ Ülkemizde gübreler konusunda geliştirilmiş ve yaygın olarak uygulanan bir model yoktur. Ancak **bölgemizde** kanatlı sektörde kanatlı gübrelerinin karıştırıldığı ve **gübrenin erken olgunlaştırılması, homojenize edilmesi ve enerji üretimi için** bir tane **Biyogaz** tesisi kurulmuştur.
- ✓ Modern tesisleri, ürün çeşitliliği, **uluslararası standartlara uygun üretim metotları ve ürünler** ve de uluslararası pazarlara yakınlığı göz önüne alındığında Türk kanatlı et sektörünün önümüzdeki yıllarda ihracatını değer olarak artırmasının yanı sıra ihraç pazarlarının sayısında da artış oluşturmaları beklenmektedir.
- ✓ Kanatlı et sektöründe **yem ve enerji** gibi maliyetleri düşürücü önlemler alınarak, ihracat için gerekli olan fiyat

Kanath Eti Sektör Raporu

uygunluğu yakalanarak, Piliç etinde rekabet edebilecek ölçüde **ihracat iadesi** verilerek, ekolojik koşulların uygunluğu ve tavuk eti ithal eden ülkelerin pazarlarına yakınlığımız sayesinde dış pazardaki payımızı, ihracat gelirimizi ve özellikle istihdamı artırmak mümkün olacaktır.

Kaynaklar

- 1- Tarım Ürünleri Piyasaları Tavuk Eti 2018. TAGEM
- 2- Durum Ve Tahmin Kümes Hayvancılığı 2018 TEPGE.
Zehra ÇİÇEKGİL
- 3- Samsun Ekonomisine Yön Veren Sektörlerin Rekabet Analizi 2011. Samsun Valiliği İl Özel İdaresi.
- 4- Ürün Raporu Kümes Hayvancılığı 2014. TEPGE
- 5- Samsun İktisadi Rapor 2018. Samsun TSO
- 6- TR83 Samsun Alt Bölge Master Plan-2006.
B.HEKİMOğLU, M.ALTINDEğER
- 7- IV. Ulusal Beyaz et Kongresi 2017. BESD-BİR
- 8 Tarım ve Orman İl Müdürlüğü İstatistikleri 2018.
- 8- www.fao.org
- 9- Belirli Tarım Ürünleri için Sektör Analizi- Kanath Eti Raporu
- 10- TÜİK İstatistikleri 2018.
- 11- WHO 2016, <http://www.who.int/nutrition/topics/>

